

Neem je tent op... (2009) boekrecensie

Sieth Delhaas

Maandblad Fier, maart 2009

Aufbruch ins Alter. Ein Lese-, Denk- und Praxisbuch, Carmen Rivuzumwami en Stefanie Schäfer-Bossert (red.); Kohlhammer 2008, 208 p. ISBN 978-3-17-020513-0

Twaalf Duitstalige vrouwelijke auteurs schreven over ouder worden. De titel van de verzameling daarvan, *Aufbruch ins Alter* is niet zomaar in het Nederlands om te zetten. Het woord *Aufbruch* roept reminiscenties op met een kinderliedje over de oudtestamentische aartsvader Abraham: *Neem je tent op, ga op reis...* *Aufbruch* verwijst dus naar bewust je spulletjes pakken en de ouderdom binnengaan. Niet er zo maar onverwachts inglijden. Ouderdom als uitdaging. Wat ga je er mee doen? De teksten bewegen zich tussen de twee uitersten: ouderdom als catastrofe en ouderdom als een mooie nieuwe leef-tijd.

De redacteurs prijzen de verzameling aan als lees-, denk- en praktijkboek. Van de 208 pagina's zijn er tachtig met voorbeelden, aanwijzingen, gedichten en liturgiemogelijkheden om met de teksten aan het werk te gaan.

Van alle auteurs heeft de helft nog niet de leeftijd van vijftig jaar bereikt. Dat is geen bezwaar als je, zoals Jansen, een studie schrijft over het begrip ouderdom in de bijbel en de uitdaging voor feministisch theologische exegese. De teksten van Kirsner, over film en ouderdom, Schrupp over de betrokkenheid tussen de generaties, Rivuzumwami over levens- en geloofsvormen in de ouderdom en Berlis over de omgang met crises, blijven wat theoretisch. Waarschijnlijk doordat ze zelf nog niet de smaak te pakken hebben van de ouderdom.

Onder de oudere auteurs zijn er twee zeker ook in Nederland bekenden. Moltmann-Wendel (1926). Haar voorstellen om *de dingen van de jeugd met gratie op te geven* komen stuk voor stuk als redelijk, soms zelfs als aantrekkelijk over. Gratie, zegt Moltmann, heeft iets met de lichtheid van het zijn te maken. Het heeft ook iets met genade te maken. Als een gave van boven. Ze schrijft over ervaringen met het lichaam, over de omgang met levensverhalen en de verdringing daarvan. Taboes op herinneringen uit Wereldoorlog II, nu meer dan zestig jaar geleden, blijken deze veel oudere Duitse vrouwen nog zwaar op de ziel te liggen. Zulke verhalen zouden nu toch echt een keer verteld moeten worden, meent Moltmann. Ook deze kunnen met gratie worden achtergelaten. Want de tegenkant van niet-herinneren en niet-spreken onttaardt zomaar in innerlijke verlamming en dan zijn gratie en genade verkeken.

Dorothee Sölle (1929) is in de bundel aanwezig met een lezing uitgesproken op een bijeenkomst twee dagen voor haar overlijden in 2003 over *God en het geluk*, vanuit de mystiek bekeken. Bijvoorbeeld: het talent van de verwondering betekent een instemming met ons hier-zijn, vandaag-zijn, nu-zijn, en dat te kunnen beleven. En het loslaten-leren dat met eenvoudige vragen begint.

In *De wijsheid en de ouderdom eren*, blikt Enzner-Probst (1949) terug op de tachtiger jaren van de vorige eeuw waarin vrouwen begonnen het proces van het ouder worden voor zichzelf te definiëren als middel om de discriminerende ervaringen van oudere vrouwen in de westerse cultuur te weerspreken. *Crone*, het Engelse woord voor besje, wil ze in ere herstellen door *croning rituals*. Ze geeft meerdere voorbeelden van *rites de passage*. Overgangsrituelen, bijvoorbeeld van de vruchtbare periode naar de menopauze en vandaar naar de ouderdom, zouden, volgens Enzner, aansluiting kunnen vinden bij diverse vormen van liturgie die in het centrum van het christelijk geloven staan.

Gäbler-Kaindl (1943), Leistner (1942) en Nikodem (1938) zijn in het praxisgedeelte aanwezig met liturgieën en gedichten.

Een bijzondere bijdrage is die van Schäfer-Bossert, (1963), predikant in ruste. Zij raakte ergens tussen haar dertigste en veertigste zwaar gehandicapt na een verkeersongeval. Zij denkt een bijdrage aan de discussie over ouder worden en ouderdom te kunnen leveren doordat zij juist door haar zwaar gehandicapt zijn, zich de gebreken van de ouderdom makkelijker te kunnen indenken. Haar theologiseren vanuit haar positie is een worsteling met bijvoorbeeld de opstandingstheologie door deze in het hier en nu te stellen. Ze heeft in haar denken over wat haar is overkomen veel gehad aan het Cyborg-model dat Donna Haraway in de feministische debatten heeft ingebracht; het mix-wezen tussen techniek en natuur. Zeer lezenswaard, een dappere doordenking en om over mee te praten. Het lijkt mij dat haar positie alle ouderdomskwalen in de schaduw stelt.

Het feministisch perspectief is in de bundel *leitmotiv* en dat doet goed.